

Osebni fond prof. Josipa Priola

SUZANA ČEH

O razširjenosti sadjarstva na območju Slovenije nam pričajo arheološke najdbe, ki so odkrile sledove nekaj vrst sadnega drevja in so bile razširjene že pred naselitvijo Slovencev. Na to nas opozarjajo posamezna krajevna imena iz nazivov sadnega drevja (Orehovica, Češnjica, Slivje...). Za poznejše obdobje so viri sodobni potopisi in topografski opisi. Sadjarstvo pa je kot posebno kulturo zajel šele franciscejski kataster. Številnejši zapisi nastajajo z razvojem statistike v drugi polovici 19. stoletja, ko se je začelo sistematično zbiranje in urejanje podatkov, ki so jih objavljale statistične publikacije poljedelskega ministrstva. Statistične vire so dopolnjevale publikacije kmetijskih družb, še zlasti posebnih sadjarskih organizacij, strokovne knjige, glasila ter publikacije priznanih strokovnjakov s področja sadjarstva.

Prva slovenska sadjarska strokovna knjiga *Sadje-reja* je izšla leta 1817, leta 1843 pa prva številka časopisa *Kmetijske in rokodelske novice*. Vzoredno z izidi prvih strokovnih publikacij so se ob njih začeli zbirati strokovnjaki in ljubitelji posameznih dejavnosti. Slovenski sadjarji se s spoštovanjem spominjajo svojih predhodnikov, zaslužnih za razvoj stroke, prizadevajoč si za napredek znanosti in ustvarjalnosti. Med te uvrščamo tudi profesorja Josipa Priola.

Prof. Josip Priol se je rodil 19. februarja 1889 v Morju pri Framu, kot sin kmeta Martina Priola in matere Antonije, rojene Kodrič iz Framu. Po končani osnovni šoli (ljudski šoli 1896-1903) v Framu je zaradi očetove smrti ostal doma ter obdeloval domače kmetijsko posestvo. V obdobju 1907-1910 je obiskoval Sadjarsko in vinarsko šolo v Mariboru in jo končal z odličnim uspehom. Od 1. avgusta 1910 do 31. julija 1911 je bil kot ekonomski vodja zaposlen na posestvu dr. Franja Rosina v Framu. Po opravljenem privatnem izpitu na meščanski šoli Ferdinandeum v Gradcu in diferencialnem sprejemnem izpitu je bil v jeseni 1911 sprejet na Višje učilišče in raziskovalni zavod za Vinarstvo in sadjarstvo v Klosterneburgu ter tam leta 1914 diplomiral. Leto dni je služboval kot gospodarski adjunkt na vinogradniškem in sadjarskem veleposestvu Štajerske hranilnice v Podlehniku pri Ptujju. Leta 1915 je moral v avstro-ogrsko vojsko, služil je v 87. pešpolku in se udeležil bojev na Soški fronti - tam je bil za hrabrost v bitki odlikovan z železnim križem in povišan v oficirja. Po kobariški bitki je imel priložnost opazovati napredne furlanske sadjarje in njihove spretnosti ter dosežke pri obrezovanju in vzgoji sadnega drevja. Po razsulu avstro-ogrške vojske se je vrnil v Maribor in bil član skupine, ki je v prvih dneh januarja 1919 prevzela iz rok

nemške uprave Vinarsko in sadjarsko šolo.

Z odlokom Narodne vlade SHS v Ljubljani z dne 7. januarja 1919 je bil imenovan za začasnega strokovnega učitelja na Vinarski in sadjarski šoli v Mariboru. Sprva je poučeval samo na dveletni, od leta 1922 pa tudi na Srednji kmetijski oziroma na Srednji sadjarski in vinarski šoli. Predaval je sadjarstvo, pomologijo in predelavo sadja.

Marca 1921 je opravil državni strokovni izpit za učiteljsko službo na kmetijskih šolah iz vinarske in sadjarske skupine na Agronomski fakulteti Univerze v Zagrebu.

Z odlokom Državne vlade za Slovenijo v Ljubljani je bil 7. junija 1921 imenovan za definitivnega strokovnega učitelja, od ministrstva za kmetijstvo v Beogradu pa 29. marca 1924 za profesorja na Vinarski in sadjarski šoli v Mariboru.

Z odlokom Oblastnega odbora je bil 5. januarja 1929 imenovan za ravnatelja Vinarske in sadjarske šole v Mariboru in tam služboval do 6. aprila 1941. Že konec aprila 1941 je okupator pregnal iz šole večino slovenskih sodelavcev. Profesor Josip Priol z družino je bil določen za izgon v delovno taborišče v Nemčijo. Po posredovanju višjega vladnega svetnika iz Stuttgarta je bil jeseni 1941 z družino preseljen na Kmetijsko šolo Grottenhof v Wetzelndorfu v okolici Gradca. Na tej šoli je služboval kot začasni pogodbeni strokovni učitelj in je kot Slovenec moral pretrpeti mnogo težav. Po zlomu Nemčije se je z družino vrnil domov in 16. maja 1945 znova prevzel službo ravnatelja Vinarske in sadjarske šole v Mariboru.

Že septembra 1945 je z Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo prejel odlok, da pripravi podoben in perspektiven načrt za znanstveno in raziskovalno delo na področju sadjarstva ter predlaga objekte in zemljišča, ki pridejo v poštev za ustanovitev in organizacijo prihodnjega načrtovanega sadjarskega inštituta. Pristojno ministrstvo je njegov načrt odobrilo. 12. novembra 1946 je bil v sklopu Kmetijskega znanstvenega zavoda Slovenije ustanovljen Inštitut za sadjarstvo Maribor.

Kot prvi ravnatelj Inštituta je organiziral in vodil znanstveno raziskovalno delo od leta 1946 do konca leta 1953, ko je zaradi zdravstvenega stanja odložil funkcijo ravnatelja. Leta 1959 se je upokojil, vendar je še nadalje sodeloval kot znanstveni sodelavec Inštituta vse do smrti 21. maja 1969.

Profesor Josip Priol je bil dobrih 30 let vodilni šolnik in vzgojitelj dobrih sadjarjev ter pisec, ki je obogatil našo strokovno literaturo. Že kot profesor in ravnatelj Srednje vinarske in sadjarske oziroma dveletne Vinarske in sadjarske šole v Mariboru je organiziral raznovrstne poskuse ter jih je v času slovenske uprave še razširil in poglobil. Orga-

niziral je številna raziskovanja, zlasti na področjih zaščite sadnega drevja in vinske trte, biologije korenin sadnih rastlin, fenologije cvetenja, sadnih podlag, novejših načinov rezi in vzgoje sadnega drevja ter proizvodnje brezalkoholnih sadnih pijač. Izvajal je škropilne poskuse z vsemi takrat znanimi fungicidi in insekticidi za zatiranje fuzikladija na jablanah in hruškah, jablanovega zavijača, cvetožera in češpljeve grizlice. Na podlagi teh raziskovanj je leta 1937 spisal knjigo *Škropljenje sadnega drevja*.¹ Raziskoval je različne načine izdelovanja sladokov /brezalkoholnih sadnih pijač/ pri pečkatem in koščičastem sadju, v manjšem obsegu je preizkušal sadne podlage in deblotvorce, zasledoval razvoj in biologijo korenin pri jablanah ter biologijo cvetja in izsledke objavljaj v letnih šolskih izveštjih ter v strokovnem listu *Sadjar in vrtnar* pa tudi v nekaterih brošurah. Ob svoji redni službi je prirejal in vodil številne teoretične in praktične tečaje iz vseh panog sadjarske znanosti za učitelje kmetijskih nadaljevalnih šol, napredne sadjarje in sadjarske pomočnike, gospodinje, vinogradnike, kletarje, poljedelce in živinorejce. Številna predavanja in referate je imel na državnih kongresih, skupščinah, pa tudi na podeželju za praktične sadjarje.

V Sloveniji je populariziral škropljenje, pomlajanje, precepljanje, gnojenje in na sploh intenzivnejšo oskrbo sadnega drevja, združništvo, upoštevanje zapostavljenih sadnih vrst ter rabo sadja za hrano in ne predvsem za pijačo. Uvedel je ameriški način sortiranja in pakiranja sadja ter za to usposobil sposobne delavce. Po njegovi predlogi so bila zgrajena nekatera večja sodobna skladišča za sadje. Kot pomolog in strokovni sodelavec je sodeloval pri številnih sadnih razstavah ter determiniral pomološke nazive številnim jabolčnim in hruškovim sortam. Leta 1937 je bil organizator velike sadne razstave v Mariboru, ki je dosegla velik uspeh ter priznanje pri domačih in tujih obiskovalcih. Sodeloval je še pri razstavah na Ptuj in v Celju.

Leta 1945 je prevzel vodstvo in organizacijo na novo ustanovljenega Inštituta za sadjarstvo v Mariboru.² Inštitut ob ustanovitvi ni imel niti najprimitivnejših pripomočkov za začetek raziskovalnega dela. Z velikim trudom in ob podpori Kmetijskega znanstvenega zavoda v Ljubljani je Inštitut začetne težave v kratkem času rešil, uredil laboratorijske in delovne prostore, nabavil opremo in ustrezno literaturo ter nastavljal najnujnejšo strokovno in pomožno osebje. Začel je z raziskovalnim delom in ga leto za letom poglobljajal.

Rezultati več let raziskovalnega dela so zbrani v knjigah – najpomembnejše izmed njih so:

1. Škropljenje sadnega drevja (Ljubljana, štiri izdaje: 1937, 1940, 1948, 1952; prevod v hrvaščino,

Zagreb 1941);

2. Ameriški način sortiranja in vkladanja sadja (Ljubljana 1926);

3. Brezalkoholne pijače (Ljubljana 1928);

4. Sadjarske zadruge (Ljubljana 1929);

5. Pomen gnojenja v sadjarstvu (Ljubljana 1933);

6. Več koščičastega in lupinastega sadja (Ljubljana 1934);

7. Spravljanje in shranjevanje sadja (Ljubljana 1929, druga izdaja 1939; prevod v hrvaščino, Zagreb 1941);

8. Najvažnejše podlage za sadno drevje in njih vzgoja (Ljubljana 1938).

Njegovi članki in razprave:

1. Hormoni v sadjarstvu (Arhiv za poljoprivredne nauke V/7, Beograd 1952);

2. Hormoni v sadjarstvu, II. del – Škropilni poskusi za preprečevanje odpadanja plodov pri jablanah in hruškah (Kmetijski inštitut Slovenije, Ljubljana 1959);

3. Ponašanje deblotvorca jabuka u rastilu (Arhiv za poljoprivredne nauke, Beograd 1952);

4. Rezultati bioloških poskusov za zatiranje ameriškega kaparja (Kmetijski inštitut Slovenije, Ljubljana 1957);

5. Biologija cvetenja, oplodbe, rodnosti pri jablanah (Agronomska fakulteta, Ljubljana 1956).³

Svoje članke in razprave je objavil v najrazličnejših revijah in časopisih, zbornikih in glasilih. Izdajal in urejal je letna izveštja Vinarske in sadjarske šole v Mariboru. Sestavil je učbenike o sadjarstvu in bil od ustanovitve dalje glavni odbornik ter več let (do okupacije) prvi predsednik Sadjarskega in vinarskega društva za Slovenijo.

Med osebnimi dokumenti so ohranjeni krstni, poročni in domovinski list (v nemškem in slovenskem jeziku), spričevala, dokazila o strokovnem izpitu, uslužbenki listi in karton, fotografije in ne nazadnje odločba o upokojitvi.

Njegova vsebinsko bogata zapuščina je strokovnjakom pomemben vir za raziskovanje na področjih sadjarstva, vinarstva in čebelarstva. Označuje človeka - učitelja, pisatelja, raziskovalca in organizatorja - ki je življenje posvetil razvoju slovenskega sadjarstva.

Viri in literatura:

Osebni fond prof. Josipa Priola, Pokrajinski arhiv Maribor.

France Adamič: Ob stoletnici rojstva sadjarja in raziskovalca prof. Josipa Priola (1889-1969), str. 7-11, Sajenje sadnega drevja in pregled sort jablan v Sloveniji, Ljubljana – Maribor 1989.

Jernej Črnko: Delo prof. Josipa Priola in sodelavec pri vzgoji novih jabolčnih sort, str. 13-20, Sajenje sadnega drevja in pregled sort jablan v Sloveniji, Ljubljana – Maribor 1989.

Slovenski biografski leksikon, druga knjiga M-P, Ljubljana 1933-1952, str. 585.

¹ Izšla je v četrti izdaji pri založbi "Kmečka knjiga" v Ljubljani.

² Z uredbo Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo je bil z 12. novembrom 1946 ustanovljen pri Kmetijskem znanstvenem zavodu Slovenije.

³ Ta 260 strani obsežna razprava je bila leta 1962 prevedena v angleščino.